

Pygamber döwri bilen birlikde saz we tans

Category: Aýdym-saz sungaty, Kitapcy, Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Pygamber döwri bilen birlikde saz we tans PEYGAMBER DÖNEMİ DAHİL İSLAM'DA MÜZİK VE RAKS...

Çocukluğumda evimize radyo gireliden beri özellikle Türk Halk Müziği'ne karşı aşırı bir ilgim ve sevgim vardır. Güzel türkü söylediğimi söylerler aile arasında. 1970'li yılların başından bahsediyorum. Radyoda Türk Halk Müziği yayını, yani Türküler çalınmaya başlayınca kulağımı radyoya dayar onları ezberlemeye, sonra da söylemeye çalışırdım. Bu durum, daha sonra o türkü sözlerini yazmaya kadar vardı. Bulduğum her yere yazıyordum türkü sözlerini. Kağıda, evin duvarına, kapısına, çobanlık yaptığım dağlardaki düzgün taşlara vs.

Aşık Veysel, Turan Engin, Ali Ekber Çiçek, Arif Meşhur, Şakir Öner Günhan, Mahmut Erdal, Nurettin Dadaloğlu, Neşet Ertaş, Neriman Altındağ Tüfekçi, Muzaffer Akgün, Bedia Akartürk, İclal Akkaplan ve Necla Akben'den türkü dinlemeye bayılırdım.. Rahmetli babam da severdi Türküyü. Hatta bana özellikle söyletirdi zaman zaman. Kendisi de mırıldanırdı bazı türkülerini. Nazım halindeki Kerem ve Aslı hikayesini, uzun kış gecelerinde melodili bir şekilde okurdu bize, rahmetli babam. Köydeki ilkokulda da devam etti türkü söylemelerimiz. Öğretmenimiz Ömer Sungur, benim ve birkaç arkadaşın bu durumuna bakar ve bizim okulu, köyümüzün adından hareketle "Gürmeç Köyü Radyosu" şeklinde nitelendirirdi. Türkü sözlerini yazıya geçirmem de okuma yazma öğrendikten sonraydı haliyle.

Türkü söyleme merakım, ilkokuldan sonra gittiğim ve tam yedi yıl devam eden İmam-Hatip Lisesi (ortaokul ve lise) eğitimi boyunca da devam etti. Hiç unutmam; İmam-Hatip Lisesi'nin son sınıfındaydık. Dersin boş olduğu bir gün, kapıya dikildim o günlerde moda olan hareketli bir türkü söylüyorum, 32 kişilik sınıf da koro halinde bana eşlik ediyordu. Sıra kapaklarına

vurup tempo tutanlar ve oynayanlar bile vardı. Koskoca sınıf adeta ayağa kalkmıştı. Türkünün en hareketli yerinde sırtıma inen bir yumruk darbesiyle kendime geldim. Sınıf arkadaşlarımla kahkahaları eşliğinde geri döndüğümde, okul müdürümüz Kadir Ünver ile burun burunaydık. Tam da Hababam Sınıfı'ndaki Kel Mahmut ile burun buruna gelen Şaban pozisyonundaydım özetle.

İlahiyatçı olan müdürümüz, aslında babacan bir adamdı ve beni de severdi. “Lan eşsek oğlum, otur yerine. Türkü söylemek günahtır!” dedi. “Hocam biz genciz, enerjimizi atmamız gerekiyor!” dediğimde, “O zaman ilahi söyleyerek atın enerjinizi. Bak işte böyle” dedi ve arkasından “Bayramım imdi bayramım imdi/Yar ile bayram ederler şimdi” şeklinde sözleri bulunan ve sözleri Sûfî Hacı Bayram-ı Velî'ye ait olan meşhur ilahiyi söylemeye başladı. İlahi bitince “İşte böyle” dedi. Müdüre cevabımız; “Onlar bizi kesmiyor!” hocam oldu sınıfça. Müdür üstelemedi, “sessiz olun” diyerek kapıyı çekip gitti.

Gerçekte dedemiz olmamakla birlikte, annemin öz amcası, babamın ise üvey babası olan Fevzi Efendi isminde bir aile büyüğümüz vardı. Ailenin büyüğü olduğu için biz kendisine dede derdik, Allah var o da bizi torun olarak görürdü. Öyle ki; bu dede torun ilişkisi yüzünden tam iki sene boyunca, onun, Çankırı'nın tarihi eserlerinden Taşmescid olarak da bilinen Selçuklu eseri tarihi Şifahane'nin yanı başındaki tek gözlü küçük bekçi kulübesine sığınarak okudum ben. Çünkü dedem, o tarihi yapının fahri bekçiliğini yapıyor, bu hizmeti karşılığında da o kulübede oturuyordu.

Hiç unutmam, benim bu Türkü söyleme merakım yüzünden bir gün bana dedi ki; “Kıyamet koptuktan sonra, senin gibi türkü ve şarkı söyleyenler ile çalgıcılar eşekler gibi anıarak gelecekler mahşer meydanına!” Dedem nereden duymuştu bu sözü bilmiyorum ama bu söz tam 45 yıldır hâlâ çınlar durur beynimde. Oysa böyle bir bilgiye şimdiye kadar hiçbir kitapta rastlamadım ben. Gelin görün ki; o zaman, John Locke'un “Tabula Rasssa/Boş levha” olarak tarif ettiği durumdaki beynime işleyen bu bilgi, hâlâ asıllı durmaktadır yerinde!

Belki de bu sebeple sanata karşı ilgim olduğu halde, birkaç

yıl öncesine kadar hep bastırdım bu duygularımı. Çalışma hayatım Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yönetimindeki bir vakıfta geçtiği için de büsbütün köreldi sanat duygularım. Emekli olduktan sonra, daha doğrusu Diyanet'ten sivil hayata sürgün edildikten sonra ancak kendime gelebildim ve çocukluk ve gençlik hayatımı ancak hatırlayabildim. Bir avukat yakınımızın tavsiyesi üzerine Kenan Şahbudak isimli bir bağlama hocasından (ki; kendisi aynı zamanda Ozan Der Başkanı ve Koro Şefidir) bağlama dersleri aldım. Arkasından Çankaya Belediyesi'nce açılan bağlama kurslarına devam ederek Aydın Birkan Özkan ve Gülali Zengin hocalardan çat-pat da olsa nota bilgisi öğrendim. Ertuğrul Doğan'ın şefliğindeki koro çalışmalarına katılarak konserler verme noktasına kadar geldik ...VS.

■ İslam'da Müzik ve Raks

Peki, acaba dedemin bundan 45 yıl önce söylediği ve beynimde hâlâ asılı duran “Türkü çığırانlar ve çalgıcılar mahşer meydanına eşek gibi anırarak gelecekler!” sözü doğru mudur? Muhafazakar kesimde, başta müzik, resim ve heykel olmak üzere; sanatın gelişmesinin önündeki en büyük engel olan bu tür peşin kabullerin acaba doğruluk payı var mıdır?

Diyanet yayını olan bir İlmihal'de[1] konuyla ilgili olarak; “İslâm, gerek inanç ve ibadet esasları, gerekse hukuk ve ahlâk ilkeleri itibariyle, fert ve toplum olarak insanın yaratılışına uygundur. İslâm, insanın yapısına, fıtratına uygun bir din olduğu için, fıtrat gereği olan ihtiyaç ve arzularının karşılanmasına ve tatmin edilmesine önem vereceği açıktır. Bu itibarla, tıpkı insanın yeme içme ve cinsel ilişki gibi maddî/bedensel ihtiyaç ve isteklerini karşılamasının mubah hatta bazı durumlarda vâcip olması gibi, ruhî-mânevî, bedîî-estetik ihtiyaç ve arzularını karşılaması da aynı şekilde mubah olması gerektir.”[2] şeklinde makul ve mantıklı açıklamalar yapıldıktan sonra devamla müzik; “Genel olarak vokal veya enstrümantal ses ve tonların bir araya getirilmesinden oluşan bir sanat” olarak tarif edilmiş ve

“Yunan dilinden Arapça’ya geçen mûsiki kelimesinin yerini tutacak bir Arapça kelime olmadığı”ndan bahisle musiki kavramına en yakın iki kavram olan ve “şarkı” anlamındaki “gınâ, tegannî” ve “çalgı aletleri” anlamına gelen “melâhî” kavramları üzerinde durulmuş ve dört büyük mezhep imamının konuya ilişkin görüşleri şöyle özetlenmiştir:

“Ebû Hanîfe, gınâyı mekruh görmüş ve günah saymıştır. Sonraki Hanefî bilginlerin, Ebû Hanîfe’nin ‘mekruh’ dediği şeylerin ‘harama yakın mekruh’ olarak anlaşılması gerektiğini ifade ettikleri göz önüne alınınca, Ebû Hanîfe’nin, gınânın tahrîmen mekruh olduğu kanaatini taşıdığı söylenebilir... İmam Mâlik, gınânın hem icrasını, hem dinlenilmesini tasvip etmemiştir. Hatta satın alınan bir câriyenin şarkıcı (muganniye) olduğunun anlaşılması durumunda, bunun iadeyi gerektiren bir ayıp sayılacağını belirtmiştir... Şâfiî, ‘Gınâ, bâtıla benzeyen mekruh bir eğlencedir. Bunu çok yapan sefih sayılır ve şahitliği reddedilir’ demiştir... Ahmed b. Hanbel de kendisine gınânın hükmü sorulduğunda ‘Gınâ kalpte nifakı yeşertir, ben hoşlanmam’ diye cevap vermiştir...”[3]

Musikinin aleyhinde ve lehinde görüş bildiren belli başlı İslam âlimlerinin görüşlerinin aktarıldığı İlmihal’de, bütün bu görüşlerden hareketle şöyle bir kanaate varıldığı görülmektedir:

“Bütün bu anlatılanlardan şöyle bir sonuç çıkarılması mümkündür. Müzik, İslâm bilginleri tarafından çokça tartışılan ve hakkında lehte ve aleyhte çok şey söylenen konular arasında yer alır. Müziğin lehinde ve aleyhinde öne sürülen gerekçeler birlikte düşünüldüğünde müziğin mutlak olarak yasaklanmadığı, aksine mubah bırakıldığı sonucuna ulaşılır. Gerçekten de elde Kur’an ve Sünnet’te müzik dinlemenin haram olduğunu ve müzik dinleyenlerin günahkâr olacağını ispata yetecek malzeme bulunmadığı açıkça görülmektedir. Ancak, diğer mubahlar gibi müziğin de haramın işlenmesine vesile yapılmasına karşı çıkılmıştır.

Bu itibarla içinde isyan, küfür veya İslâm’ın hoş

karşılamadığı sözler bulunan yahut cinsel tahrik, müstehcenlik gibi dinimizce hoş görülmeven şeylere yol açan müziğin söylenmesi ve dinlenilmesi kesinlikle uygun değildir. Bununla birlikte müzik konusunu gerek önceki devirlerde gerekse zamanımızda bir tercih ve takvâ meselesi olarak değerlendirenler de buluna gelmiştir. Bunların saygıyla karşılanması gerektiği gibi, müzik dinlemeyi bir eğlence unsuru olarak görenlerin de hoş karşılanması gerekir.”[4]

Ayrıca söz konusu eserde, müziğin ruhu teskin ve tedavi edici fonksiyonu üzerinde de durulmakta ve müziğin mubah olmasının gerekçelerinden birisinin de müziğin bu yönü olduğunun ima edildiği satırlarda şöyle denilmektedir:

“Müziğin bir tedavi aracı olduğunu keşfetmiş bir kültürün vârisleri olarak, yeterli delil ve gerekçe olmadığı halde, vaktiyle birtakım sosyolojik gerekçe ve amaçlarla verilen hükümleri içeriğinden mahrum bir şekilde günümüze taşımak veya yanlış değerlendirmelerde bulunmak suretiyle bu doğal ilâhtan insanları mahrum etmek isabetli bir bakış açısı olarak gözükmüyor.”[5]

“Son olarak kimi çevrelerde gündeme getirilen ve tartışılan İslâmî müzik-gayri İslâmî müzik ayırımına ve gayri İslâmî müzik yapılan müzik aletleriyle, İslâmî müzik üretmenin câiz olup olmadığı konusuna değinmek uygun olacaktır. Hemen belirtilmelidir ki, gerek müziğin, gerekse müzik aletlerinin İslâmî-gayri İslâmî şeklindeki kategorik ayırımı isabetli görülemez. Bunun yerine, halk müziği, sanat müziği gibi tür ayırımlarına benzer şekilde, belki, cami müziği/mûsikisi, tekke müziği, kilise müziği gibi tür bildiren isimlendirmeler yapılabilir. Böyle bir yaklaşım ne kadar işin mahiyetine uygunsa, din merkezli ayırımlar o kadar yapaydır”[6] şeklinde verilen bilgiler ise “İslami Müzik” adı altında, müzik yaptıklarını söylemek suretiyle aslında din bezirgânlığı yaparak para kazanan kimi çevrelerin canına od tıkayacak türden bilgilerdir. Tabi anlayanlar için.

Yusuf İslam ve Sami Yusuf gibi ecnebî asıllı Müslümanları

getirip konserler verdirenlerle, dini içerikli sözler yazarak ve modern pop müziği enstrümanlarının arasına kilise veya tekke müziği enstrümanlarından birkaçını koymak suretiyle ve Anadolu ezgilerini terennüm ederek, dahası başkalarına ait güncel popüler bestelerin melodilerini araklayarak İslami Pop yaptıklarını zannedenler, bu sözlere iyi kulak vermelidirler. Çünkü yaptıkları ya poptur, ya cazdır, ya halk müziğidir ya da sanat müziğidir. Müzikte din unsurunu merkez alan ayrımlar ise Diyanet'e göre yapay ayrımlardır.

Özetle Diyanet'e göre; "Müzik sözlerinin İslâmî ilkelere aykırılık içeren, içermeyen şeklindeki ayrımı bir ölçüde mâkul karşılansa bile, içinde besmele, tekbir, cihad, peygamber gibi kavram ve sözcükler geçenleri İslâmî, böyle olmayanları gayri İslâmî saymak doğru değildir. Diğer birçok sanat dalı gibi, müzik de önce yerel/millî, sonra evrenseldir. Hal böyle olunca İslâmî-gayri İslâmî müzik aletlerinden değil, -çünkü müzik aletinin Müslüman'ı gavuru olmaz- asırlar içinde zenginleşen ve gelişen millî kültürümüzden gelen, bize ait olan müzik aletlerinden bahsedebiliriz. Elbette ki her türlü müzik üretiminde çoğunlukla bizim olan, bize mal edilen müzik aletlerinin kullanılması uygundur, fakat bu dinî hassasiyet değil millî hassasiyet gereğidir." [7]

Diyanet'in sanat dallarından müziğe karşı olan bakış açısını yansıtmaması bakımından ilginç bulduğumuz bir bilgi de, şarkılı türkölü davetlere katılıp katılmama konusundaki görüşüdür. Bu konuda şöyle diyor Diyanet:

"İslâmî ölçülerle bağdaşmayacak ölçüde şarkılı türkölü ve eğlenceli bir yemeğe veya toplantıya davet edilen bir kimse, eğer bu münkerin işlenmesine engel olabileceğini kestiriyorsa, davete icâbet edip toplantıya katılması uygun olur. Engel olamayacaksa dinî, ahlâkî, sosyal fayda-zarar açısından katılma ile katılmama arasındaki etki ve sonuç farkını göz önüne alarak karar verir ve ona göre davranır." [8]

Diyanet'in İlmihal isimli eserinde Müzik konusunda verilen bilgilerden şahsen benim anladığım şudur:

“Arabada beş
Evde onbeş
Hoşuma giderse bedava”

ya da:

“Hani ya da benim elli gram pastırmam
Konyalıdan başkasına bastırmam”

türü cinsel içerikli pespaye sözleri bulunan müzik parçaları
çalıp söylemek caiz değil,

“Bir çift turna gördüm durur dallarda
Seversen Mevlayı kalma yollarda”

ya da:

“Kerpiç kerpiç üstüne kurdum binayı
Binayı kurar iken gördüm Leylayı”

şeklinde sözleri bulunan müzik parçaları çalıp söylemek
caizdir...

■ Hz. Peygamber Dönemi Müzik ve Raks

Diyanet'in İlmihalinde bulunan “Gerçekten de elde Kur'an ve Sünnet'te müzik dinlemenin haram olduğunu ve müzik dinleyenlerin günahkâr olacağını ispata yetecek malzeme bulunmadığı açıkça görülmektedir. Ancak, diğer mubahlar gibi müziğin de haramın işlenmesine vesile yapılmasına karşı çıkılmıştır... Müziğin bir tedavi aracı olduğunu keşfetmiş bir kültürün vârisleri olarak, yeterli delil ve gerekçe olmadığı halde, vaktiyle birtakım sosyolojik gerekçe ve amaçlarla verilen hükümleri, içeriğinden mahrum bir şekilde günümüze taşımak veya yanlış değerlendirmelerde bulunmak suretiyle bu doğal ilâhtan insanları mahrum etmek isabetli bir bakış açısı olarak gözükmüyor.” şeklindeki bilgiler dikkate alındığında, “Acaba Hz. Peygamber döneminde durum nasıldı?” şeklinde bir soru geliyor aklımıza. İsterseniz gelin şimdi de bu sorunun cevabını bulmaya çalışalım hep birlikte.

Rivayete göre; “Bir düğün esnasında elindeki defle şarkı söyleyen Ummu Nebit’i gören Hz. Peygamber, bunun sebebini sorar. Kadın, düğün yaptıklarını ifade edince Peygamber, onun şarkısına bir ilavede bulunur. Yine başka bir rivâyette, Bişr b. Muhammed Ebu Üveys’ten; Resûlullah Hassan’a uğradı. Yanında iki sıra halinde arkadaşları vardı, Sirin adlı bir câriyesi de onlara şarkı söylüyordu. Resûlullah onlara ne bunu yapmamalarını emretti ne de kendilerine engel oldu. Yine sahih bir rivâyete göre: (Seferde) Enceşe, kadınlara, Bera İbn Malik de erkeklere hidâ eder (Türkü söyleyip develeri şevke getirir) di, Enceşe’nin sesi güzeldi. Türkü söylediği zaman develer hızlanırdı. Peygamber Aleyhisselam zevcelerinin yanına gelip Enceşe’nin söylediği türkü ile develeri koşturduğunu görünce: -Enceşe yavaş ol, camları kırarsın!- dedi. Hz. Peygamber ve sahabîlerinin zamanında develerin ardında türkü söylemek Arapların geleneği idi. Hida da şiirleri güzel ses ve ölçülü melodilerle okumak demektir ki şimdiki adı türküdür. Peygamber Enceşe’ye -Camları kırarsın- sözünü latife olarak söylemiş bununla da Enceşe’nin güzel sesiyle develeri coşturup koşturmakla narin yapılı kadınların rahatsız olacağını, onların rahatsız olmamaları için develerin fazla coşturulmamasını anlatmak istemiştir.”[9]

Pek çok kaynakta, Buhârî, Müslim ve Ahmet b. Hanbel gibi önemli hadis albümleri kaynak gösterilerek aktarılan yukarıdaki rivayetlerden de anlaşılıyor ki; Hz. Peygamber döneminde, hatta Peygamberin ve hanımlarının yanında bile çalgı çalıp, şarkı söyleyen Müslüman kadın ve erkekler vardı ve Hz. Peygamber, hal ve hareketleriyle bu tür davranışları tasvip ediyordu. Literatürde Hz. Peygamber’in davranışlarıyla onay verdiği bu tür hareketlere “Takriri Sünnet” adı verilmektedir.

“Acaba Hz. Peygamber döneminde durum nasıldı?” sorusunun cevabını isterseniz muhafazakâr kesimin ve haliyle mevcut siyasal iktidarın takdir ve itibar ettiği, aynı zamanda YÖK Üyesi ve Gaziantep’te kurulu bulunan Bilim Ü. Rektörü de olan popüler ilahiyatçılarımızdan birisi durumundaki Prof. Dr. Nihat Hatipoğlu’ndan öğrenelim. Nihat Hatipoğlu şöyle diyor bu

konuda:

“Bayram, düğün vs. amaçlarla tertip edilen kutlama törenlerine ses ve müzik aletleriyle iştirak eden müzisyenler dışında, icra ettikleri görsel sanatlarıyla izleyicileri eğlendiren dansçı veya oyuncular da Hz. Peygamber dönemi eğlence hayatının önemli simalarıydı...

Bayram günü Hz. Ayşe'nin, Hz. Peygamber'le birlikte Mescid-i Nebevi'de izlediği Habeşlilerin harbe ve kalkanla sergiledikleri oyun, gençlerin icra ettiği bir raks ve oyun çeşidi olup 'dirkele' olarak adlandırılmaktaydı. Ramazan Bayramında Hz. Peygamber'in önünde sergilendiği rivayet edilen 'taklis' adlı oyun, muklis denilen oyuncularca def ve müziğin ritmine uygun olarak vücutlarını hareket ettirerek ve kılıç kullanılarak yapılan raks çeşididir... Çeşitli raks ve oyunlar sergileyen bu kişilerin, genel olarak oyuncu anlamına gelen la'âb diye isimlendirildiği kaynaklardaki bir kısım rivayetlerden anlaşılmaktadır.

Hz. Ayşe, Mescid-i Nebevî'de oyun gösteren la'âbları izlediğini rivayet etmekte, Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb, Resûlullâh döneminde la'ablar tarafından mescitte gösteri yapıldığına dair anılarını aktarmaktadır. Konuyla ilgili verilerden anlaşıldığı gibi, dönemin oyuncu ve dansçıları genellikle Afrika menşeli siyahiler olup Hz. Peygamber döneminde kendilerine has raks ve oyunları ile meşhurdular. 628 yılında Habeşistanlı muhacirlerin Medine'ye dönüşü sırasında bir grup Habeşli, Mescid-i Nebevî'de Resûlullâh'ın huzurunda oyunlarını sergilemişler. Hz. Ayşe, bayram günü Resûlullâh'ın omuzları üzerinden Habeşlilerin harbe ve kalkan aracılığıyla gösterdikleri oyunu izlemiş, Hz. Peygamber dans gösterisi yapan Habeşli gençlerin yanından geçerken 'Ey Erfedeoğulları gayret edin' diyerek, cesaretlendirmiştir. Yine bir bayram günü Habeşli oyuncuların, harbeleriyle mescitte oyun sergiledikleri ve Hz. Peygamber'in, oyuncuları mescitten çıkarmaya çalışan Hz. Ömer'i 'Erfedeoğullarını engelleme' sözleriyle bundan vazgeçirmeye çalıştığı rivayet edilir...

İslam'ın ilk dönemlerinden beri camiler, özellikle bayram günlerinde çeşitli gösteriler düzenlenerek toplumsal sevincin

paylaşıldığı mekânlar olarak da bilinmekteydi. Özellikle bayram gösterilerinin yapıldığı başlıca mekan olarak Mescid-i Nebevi'den bahsedilmekte, taklis, dirkelenin burada izlenildiği rivayet edilmektedir...”[10]

Bu sebeple, enstrüman çalmaktan ve ağırbaşlı müzik parçaları söylemekten geri durmayın efendiler. Unutmayın ki; Türk Müziği, Türk’ü Türk yapan hasletlerden birisidir. Bundan tam 45 yıl önce bana “Türkü söyleyenler mahşer meydanına eşek gibi anıarak geleceklerdir” diyen dedem, seni, mahşer meydanında türkü söyleyerek karşılamak üzere; rahmetler diliyorum. 15 metrekairelik küçük kulübende tam iki yıl bana katlandığın için sana binlerce kez minnettarım. Zira o gün sen bana katlanmasaydın, bugün ben bu satırları yazıyor olamazdım.

Ömer SAĞLAM.

■ Dipnotlar:

[1] Söz konusu İLMİHAL, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın sivil uzantısı olan TDV’ye bağlı İSAM isimli kuruluş tarafından hazırlanmakla birlikte, Diyanet teşkilatının başucu kitabı durumundadır. DİB’in resmi internet sitesinde de yer aldığı gibi başta Müftüler olmak üzere; Fetva veren bütün din adamlarının da masalarında bulunan temel başvuru kitabıdır. İstifade ettiğimiz bölümler Diyanet İşleri Eski Başkanı Prof. Dr. Ali Bardakoğlu tarafından kaleme alınmıştır.

[2] İlmihal-II İslam ve Toplum, TDV. İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi) Yayını, İstanbul, 1999, s.106.

[3] Age, s.106-107

[4] Age, s.110-111.

[5] Age, s.111.

[6] Age, s. 111.

[7] Age, s.111.

[8] Age, s.112.

[9] Binnaz Tuğrul, “Şarkı ve Türkülerde Kadın Sesi” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Ankara-2005, s, 57-58. <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/2261/2941.pdf>. Binnaz Tuğrul, bir Türk olmakla, hadiste adı geçen Enceşe’nin

söylediklerini “Türkü” olarak nakletmektedir. Oysa Türkü, Türklere has bir müzik türüdür. Türk Halk Müziği’nin özgün adıdır. Bu sebeple Enceşe isimli sahabinin söylediklerini Türkü olarak değil, “şarkı” veya “müzik parçası” olarak isimlendirmek daha doğrudur. Karşılaştırma için bkz. Nihat Hatipoğlu “Dikkat et cam bardaklar kırılmasın” başlıklı makalesi,

<https://www.hurriyet.com.tr/dikkat-et-cam-bardaklar-kirilmasin-11800987>

[10] Nihat Hatipoğlu, “Raks eden Habeşliler” başlıklı makalesi,

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/raks-eden-habesliler-15661962> Aýdym-saz sungaty